

IRODALOMPOLITIKA

A mi bárcsak ne lenne, de ha már van, miért nincs?

Ha azt mondom, hogy "bárcsak ne lenne", ezzel a minden betűkedvelő ember számára kínos és fülsértő szó ellen tiltakozom csak - nem tehetek róla, képtelen vagyok olyan szavakkal csinálni értelmes mondatot; amiknek nincs értelmük. Irodalom az irodalom, és politika az politika, tehát mit keres a csizma az asztalon? - nekem azért, kedves barátom, addig ne beszélj se a Nyugat-ról, se a Babits-Móricz-Ignotus-afférról, se a Baumgarten-díjról, se a Kisfaludy-társaságról, míg meg nem állapotunk benne, hogy a jövőben milyen fogalmak jelölésére fogjuk használni fenti szavakat.

Legközelebbi beszéd- és értelemgyakorlat-órára tehát, ide figyeljete, kedves felnőttek, íróatok le tízszer kilencéves kisfiam megállapításait.

Az irodalom, az egy olyan dolog, ami az írók és költők oly irányú műveiből áll, mely szerint ezek igyekeznek szép és igaz és örök érvényű mindenfélét szépen megírni az emberekről és a világról és saját magukról, hogy ezeket mindenki megtudja.

A politika, az egy olyan dolog, hogy rendben kell tartani az embereket, az országokat meg államokat meg katonaságot meg mindenkit, ezért társadalmi törvényeket kell csinálni arravaló embereknek, akiket e célból bizonyos rendelkezési hatalommal és eszközökkel ruháznak fel.

Ennek a két dolognak tehát semmi köze egymáshoz.

Hát persze, tanító úr a harmadik elemiből, mutat fel erre az egyik intelligensebb felnőtt ember, tudjuk mi azt nagyon jól - ne is úgy tessék azt érteni, mi a "politika" szót az "irodalom" szó mellett átvitt értelemben használjuk, azt gondoljuk vele, hogy valamiképpen az országok és társadalmak kérdéseit a különféle felfogások harcából kialakult versengés dönti el, egymást bírálván e felfogások képviselői - úgy és oly módon kell alkalmat adni az irodalom különféle felfogásainak is, hogy megvívják a harcot, felfogásuk érvényesítésére.

Jó, jó, nagyon helyes - de miért kellett ehhez kölcsönkérni, akármilyen átvitt értelemben, egy ilyen gyakorlati szót? Hiszen a szellemi arisztokrácia jóvoltából van már egy kitűnő kifejezés, amivel ezt a véleménynyilvánítást jelöljük.

Úgy hívják, hogy műbírálat, kritika.

Ez a műfaj való arra, hogy az írók és költők által alkotott, úgynevezett művekben lefektetett életfelfogás és művészetfelfogás mellett vagy ellen állást foglaljon.

Természetesen, az irodalomban is van jobb- és baloldal (tehát a kritikában is kell, hogy legyen), de ez a jobb- és baloldal nem abból áll, mint a politikában, hogy kommunista-e az író vagy reakciós, lévén ezek politikai fogalmak, hanem abból például, hogy emberszerető-e az író vagy embergyűlölő, hogy hisz-e a lélekben vagy nem hisz, hogy az érzelmekre fekteti-e a súlyt vagy az értelemre, hogy a részletekben látja-e az élet valóságát vagy az egészben, hogy a rímekben látja-e vers lényegét vagy a gondolatokban - és így tovább, lévén ezek azok a lehetőségek, amikkel az irodalomnak dolga van.

Ezek után pedig, ha a tanító bácsi egy kicsit körülnéz az újságokban és folyóiratokban, a következőket állapítja meg.

Ha igaz volna, hogy a "politika" szót csak a "kritika" szó helyett használjuk, akkor Magyarországon meghalt minden irodalompolitika.

Kritikai irodalmunk mintha fel volna függesztve. Ha megjelenik egy könyv, akárkié, vagy agyonhallgatják, vagy újságírói impresszionizmussal intézik el, meg sem kísérelve, hogy a mű értelmét, értékét és jelentőségét az értékmérés egzakt eszközeivel, összehasonlítással és megkülönböztetéssel keressék, beleillesztve a művet az irodalmi kultúra hatezer éves folytonosságába, mert nagyon jól tudjuk, hogy e beillesztés nélkül értelmetlen és felelőtlen handabandázás minden esztétika. Az író, műve megjelenése után, riadtan néz körül a süket csöndben, akár veszik a könyvét, akár nem - legfőljebb önmagáról olvas néhány udvarias vagy udvariatlan szót, a "sikeréről" vagy "sikertelenségéről" elmélkedik néhány kettős könyvvezető, a "tehetségét", szerencsés esetben "zsenialitását" ismeri el néhány botcsinálta pszichológus, úgy adományozván e jelzőket, mint valami kitüntetést - de hogy a mű, a mű, a gondolat és érzés, a valóság és igazság és szépség, amit meglátott vagy fölfedezett, valóság és igazság és szépség-e valóban, szemben a hazugsággal és ostobasággal, amiknek tűrhetetlen nyomása "teremteni kényszerítette", mint Istent az "isten eszmék közti úr" (Lucifer szerint) - amire tehát égetően kíváncsi lehetne ő is meg olvasója is, arról úgy hallgat föld és ég, mintha ezek a kérdések nem is léteznének.

Kritika tehát nincs.

Viszont...

Viszont mi ez? Mi ez akkor?

Az utóbbi időben egyre-másra olvas az ember terjedelmes cikkeket írókról, merőben függetlenül az írók műveitől, és ezekben a cikkekben és vitákban egyre gyakrabban szerepel a "jobboldal" és "baloldal" kérdése.

És jobboldal és baloldal mint vád és elismerés, korántsem vonatkozik arra, ahogy a naiv olvasó gondolná, hogy mit tudom én, az illető író a romantika vagy a naturalizmus szemüvegén át néz embert, Istent, világot, asszonyt, szerelmet, álmot, vágyat, örömet, szenvedést.

Mire vonatkozik hát?

Ne áltassuk magunkat.

Ez nem az író valódi értelemben vett "irodalompolitikai" elhelyezkedésének - ez az író politikai-irodalmi állásfoglalásának firtatása.

Nem vitatkozom azokkal, akik hangoztatják, hogy az írónak politikai téren is állást kell foglalnia. Ez más kérdés, nem tartozik ide - egyébként, néhányszor már meg is feleltem rá.

Most arról van szó, hogy a magyar író helyzete tűrhetetlenné vált ebben a zűrzavarban, közönségével való természetes közvetítője, a műbíráló, elhagyta a hadszínteret - író és közönség között valami ismeretlen, láthatatlan, hozzá nem értő, irodalmat és művészetet általában lenéző és megvető elem bukkant fel szemtelen, pökhendi önérzettel - lehetetlen megállapítani, honnan veszi merészségét, hogy ítéletet mondjon, de mond!

Mond bizony, és kérdéseket tesz fel és vallat és igazoltat, korántsem szépség és igazság, hanem ahogy ő nevezi (kompromittálván ezeket a szavakat) "jellem" és "erkölcs" és "meggyőződés" nevében, mint valami különítmény.

És vallatás és igazoltatás után osztályoz és listát készít, egyénenként.

Ma az a helyzet, hogy a magyar író, miután keserves tapasztalatból körülbelül tudja, melyik listán szerepel, már nem is kíváncsi többé, mit fog szólni a sajtó, ha könyve jelent meg, vagy darabját adták. Nem kíváncsi rá, úgyis tudja előre. Egészen mindegy, remekművet írt-e, vagy a piacnak fércelt össze valamit. Ettől függetlenül bizonyos lapok és folyóiratok irgalmatlanul le fogják vágni, olyan ripők modorban, amire nem volt példa a magyar sajtóban napjainkig, egyszerűen azért, mert "ki van adva", hogy az illetőről nem szabad jót írni - más, közömbös lapok odaásítanak valamit, s ha véletlenül néhány lelkes, igazi szót inspirál holmi naiv, művészetért lelkesedő fiatal kritikusnak a tetszés, az "irodalompolitikai" közvélemény gúnyosan legyint - no persze, politikai vagy gazdasági, vagy függelmi érdekközösségben áll a szerzővel!

A közönség pedig áll és bámul, nem érti a dolgot. Ami tetszik neki, azt szidják, ami hidegen hagyja, azt dicsérik. Lassanként elmegy a kedve az egésztől, rájön, hogy ő úgyse ért irodalomhoz - vállat von, és bemegy a moziba.

Ne áltassuk magunkat.

Irodalmi életünkben a művészetközponti szemlélet helyét az életharc, az érvényesülés versengése foglalta el. Ez a legnagyobb rendben volna, csak az a baj, hogy míg minden egyéb téren az értékek kiválogatódásának egészséges harcát valamiféle végrehajtó hatalom biztosítja, addig a szellemi arisztokráciának semmiféle szerve és fóruma nincsen, hiszen nyilvánvaló, hogy ezeknek a cikkeknek és hírlapi veszekedéseknek annyi gyakorlati eredménye sincs, mint a kávéházi beszélgetéseknek, amelyeknek jegyében és tónusában készültek.

Ha politika, legyen politika - de a politika mai formája a parlamentarizmus.

Az irodalom nemcsak művészet. Társadalomformáló jelentősége óriási - lassúbb és csendesebb, de jóval tartósabb és mélyebb, mint a politikáé. Vallom és hiszem, hogy a szellemi arisztokráciának nemcsak joga és kötelessége, de hivatása is, hogy az emberi társadalom nagy kérdéseire feleljen, átalakulását és forradalmát előkészítse.

Vagy akár végre is hajtsa.

Világparlamentet az íróknak - egy új Hágát és Genfét: ott majd kiderül, miről van szó.

Nem jobboldalról és baloldaltól. Vagy ha igen - csak a jobboldali és baloldali latorról, akik az Igazság keresztjét megcsúfolták.

Ott majd kiderül, derüljön ki, hogy mi jobban tudjuk a politikusnál, kenyéren és vízen túl mi fáj, mi kell az embereknek - hogy közülünk a valódiak miért nem vallottak színt ez illetéktelen kontár igazoltatók előtt - nem gyávaságból, vagy szerénységből, nem azért, mert nem értünk, hanem büszkeségből -, mert nagyon is jól értünk hozzá, jobban, mint a kérdező, aki még azt se tudja, hogy politikáról, akár irodalompolitika, akár politika-politika, érdemlegesen csak az beszélhet, akinek hatalom van a kezében.

Pesti Napló, 1930. február 2.

SZAVAZZ RÁM, POLGÁRTÁRS!

Képviselőnek jelölöm magam

Bocsánat - szabad? Tíz percre csak, két szónok között, amíg üres a hordó teteje. Ennyi tökéletesen elég. Nagyon kevés a mondanivalóm.

Úgy hallom, polgártársaim, a népképviselő tanácskozó testülete, a képviselőház feloszlik és újra megalakul. Képviselőket jelöltek, s akiket a jelöltek közül megválasztanak, abban a feltevésben, hogy törvényeket hoznak és megsemmisítenek mindannyiunk érdekében és javára s hogy erre mindenképpen alkalmasak, összeülnek majd, és igyekeznek megfelelni a vállalt feladatnak.

Nos - azért jöttem ide, hogy közöljem veletek: vállalom a feladatot. Ha tehát úgy tetszik, s úgy gondoljátok, ismerve engem, hogy alkalmas vagyok a feladatra, szavazzatok rám, és válasszatok meg képviselőtöknek.

Hogyan - bocsánat?! Nem értem a közbeszólást!

Hogy - ki küldött?! Hogy kerültem ide? Ki jelölt? Kinek a megbízásából állok elébetek?

Furcsa kérdések!

Törvényeink szerint, úgy tudom, mint választó, választható is vagyok.

Nem ismerek olyan törvényt, amely a jelölést külön választás esélyeitől tenné függővé - nem is volna értelme ilyesminek, hiszen végtelenségig nem lehet áthárítani a felelősséget másoknak rólam való véleményére: adott pillanatban végre is magamnak kell döntenem, alkalmas vagyok-e valamire, vagy nem vagyok alkalmas.

Hogy kerültem ide? A két lábamon jöttem, ahogy ti. Nem vagyok bent semmiféle pártban, nem szerepelek semmiféle listán, nem küldtek ki hivatalosan, nem ajánlott senki, nincs nálam megbízólevél - de megbocsássatok, kedves polgártársaim, mi köze ennek a dologhoz? és mi közöttök nektek?

Ezek a listák és pártok és ajánlások belső ügyei és dolgai különféle politikai csoportoknak, amik a hatalomért versengenek. Hogy mire kell nekik a hatalom, önző érdekek miatt, vagy nemzetboldogító program megvalósítása céljából (ismerve az emberi természetet, sajnos, inkább az előbbi valószínű), alapjában mindegy - a kérdés, a ti számotokra, nem azon fordul,

hogy kik lesznek többségben odabent, ha majd a munka megindul, hanem azon, hogy akik többségben lesznek, külön-külön és egyenként, megállják-e vajon helyüket az említett feladattal szemben.

Kedves választóim, én, amikor képviselőnek ajánlkozom, a feladat elvégzésének biztosítékául nem egy egész pártra, csak egyetlen emberre hivatkozom, saját magamra. Ez azonban ne nyugtalanítson benneteket, írásban már megmagyaráztam nektek egyszer, hogy a testi és a szellemi feladatok közt egy óriási különbség van, ami olyan nyilvánvaló és egyszerű, hogy mindig meg szoktunk róla feledkezni. Ez a különbség, plasztikusan, ezzel a tétellel példázható: száz zsákot száz ember százszor kevesebb idő alatt emel fel, mint egy, de akármilyen egyszerű összeadást és kivonást száz ember nem végez el hamarabb vagy jobban, mintha csak egy látna hozzá: inkább zavarják egymást, ha túl hangosan gondolkoznak. Az erő mértéke a tömeg, az értelemé csak a képesség - ilyen módon lehet egyensúlyban egyetlen gondolkodó fej százmillió izommal.

Mármost mi a képviselő feladata? Ha nem csalódom, olyasféle, hogy az általa vagy mások által felvetődött javaslatokról, azoknak helyességéről vagy helytelenségéről, üdvös vagy káros voltáról, véleménye és ítélete legyen, s ezt az ítéletét meggyőző, ellentmondást lehetetlenné tevő módon ki tudja fejezni.

Ez bizony szellemi és nem testi feladat, egy ember éppúgy alkalmas rá, mint száz.

Ami engem illet, tapasztalatból tudom - s bizonyos mértékben ti is tanúk vagytok erre -, hogy az élet problémái véleményeket és ítéleteket szoktak kiváltani belőlem anélkül is, hogy erre külön rá kellene szánnom magam, úgyszólván gépiesen és magától, ilyen lévén a természetem - hát még akkor, ha azzal a szándékkal koncentrálok figyelmemet a kérdésre, hogy választ kapjak rá, lelkelem és belátásom mélyéből!

Ez a válasz, ez a vélemény, bármily értékű, bármennyire megbízható lesz aztán - egy bizonyos: mint cselekvésre sugalló indíték, végrehajtandó ítélet, egyenrangú nemcsak más emberek ítéletével, de bármekkora tömegek úgynevezett ösztönös akaratával is.

Én magam semmi vagyok, gyöngye pont, porszem, szerény személy sok millió testi egyén közt - de a véleményem nem "szerény" vélemény, kedves választóim - a véleményem egyetemes, világot átalakító, kort teremtő, nemzetet megváltó cselekedetté válhat, a benne rejlő igazság erejénél fogva - ha ezt az igazságot olyan szerencsés megismerés hozta világra, mint amilyen Newtonnak, Edisonak, Széchenyinek, Kossuthnak jutott osztályrészül.

Van-e kilátásom ilyen szerencsére?

Nem tudhatom.

Kedvező feltételektől függ ez a kilátás.

Az egyik már megvan.

Kedvező feltételnek tartom, hogy sejtelmem sincs a politikához. Nem ismerem az erőarányokat, nem tudom, milyen platformon lehetne olyan fúziót csinálni, ami az ellenzéket elég erőssé tenné a kormánnyal szemben, hogy bizonyos engedményeket biztosítsunk egy olyan koncentráció esetén, aminek okvetlenül létre kell jönnie, ha Gaal Gaston így, Gömbös

úgy, Rassay emígy és Bethlen amúgy, ami pedig nyilvánvaló most már, napnál világosabban kiderült a kereskedelmi miniszter délelőtti felszólalásából, a hónaposreték-hámozók kartellének ügyében. Számomra mindez egyáltalán nem nyilvánvaló, nem értem az összefüggést, hogy ebből a felszólalásból mért derült ki a kormány külpolitikai orientációja és Bud szerepe, én azt hittem, hogy tényleg a hónapos retekről volt szó, hogy ne legyen pudvás, mert akkor nem ér semmit az egész.

Nem értem én ezt az egész dolgot, nem is tudom, hogy kell csinálni, és bármennyire restellem, de gyakran előfordul, hogy összetévesztem egymással a minisztereket. Ez azonban nem jelent semmit, a miniszterek dolga, hogy az én létezésemről tudjanak s nem az enyém, hogy az övékről. Sokkal szerencsésebbnek képzelek egy olyan országot, amelynek népe nem ismeri tulajdon királyát, mint egy olyant, amelynek királya nem ismeri tulajdon népét.

Mindez csak előny a számomra.

Míg a többiek politizáltak s azon törték a fejüket, milyen módon jussanak hatalomra, én ráértem azon tűnődni, mit tennék, ha hatalomra jutnék. Hatalom alatt ezúttal persze nem azt értem, hogy mindenfélét csinálhatok, ami nekem jólesik (ilyen naivitást azok képzelnek, akik a politikai hatalmat összetévesztik a vagyoni és egyéni és katonai hatalommal), hanem egyszerűen azt a lehetőséget, hogy amit magam és a többiek számára hasznosnak és jónak tartok, azt módomban legyen meg is valósítani.

Ha jól értettetek, kedves választóim, ezek után nem fogtok tőlem programot várni. Semmiféle programom nincsen e pillanatban, de meg vagyok győződve róla, hogy képviselőségem első napjától fogva lesz. Hogy a világra jöjjek, ez a vágy volt olyan erős bennem, mielőtt a világra jöttem, mint amelynek nevében most képviselő szeretnék lenni - mégsem adtam programot annak idején életem céljáról, és a bába, aki segített világra jönni, nem is kérte tőlem: nagyon jól tudta, hogy ez a cél magától adódik majd, ha az életet megismerem. Közügyi szereplésnek ti vagytok a bábái - ha úgy tetszik, segítsetek hozzá, hogy megismerjem a közügyeket.

Válasszatok meg képviselőnek.

Ha képviselő leszek, azt hiszem, nagyon gyakran fel fogok szólalni.

Lehet, hogy mindennap.

Páratlan napokon hozzászóllok a napirenden levő javaslatokhoz. Páros napokon magam teszek javaslatot.

Még nem tudom pontosan, mit.

Az attól függ, mi lesz aznap időszerű.

Lehet, hogy egyik nap a patkányok kiirtására vonatkozó tervezetet adok elő.

Másnap egy kislányról fogok beszélni, aki nem járhat iskolába, mert a lágymányosi híd még nem készült el.

Harmadnap az európai államok egyesülésének egyetlen lehetséges módjait árulom el a tisztelt Háznak, oly célból, hogy sürgősen intézkedjék ebben az ügyben.

Egyformán fontos dolgok ezek.

Nem árulom el a programomat. Majd megtudjátok, ha módomban lesz harcolni értük.

Szavazz rám, én kerülem, egyetlen kerület, ahol még van reményem, hogy megértik az okos szót - szavazz rám, Lipótmező, Angyalföld, Bedlam és Döbling, ti megmaradt végvárai a viszonylagos józanságnak ebben a tébolyult világban!

Pesti Napló, 1931. május 31.

ZSIDÓKÉRDÉS

Címszó a Nagy Enciklopédiából

Ha a Nagy Enciklopédiában, amelyről ábrándozni szoktam s amelynek (mint a XVIII. századbelinek) célja volt rendbehozni századunk rettenetesen összekuszált fogalmait, nekem osztanak ki fenti címszót: bevallom, egy pillanatra zavarba jönnék. Nem azért, mint gondolnák, mert túl sok képzetet kelt és kapcsol a fogalom - inkább azért, mert túl keveset, mielőtt megtisztítom a hozzáfűződő és nem odatartozó elemektől, vagyis mindattól a képzettől, amik minden egyéb, hasonló komplexum magvát alkotják s így *nem megkülönböztető módon jellemzőek.*

Van japánkérdés, négerkérdés, még cigánykérdés is: ellentétek, üldözések, féltékenykedések és félreértések ezekben is szerepelnek, mint mindenütt, ahol nehezen keveredő és faji önértékében erős, *tehát önmagát elkülönítő* (ez rendkívül fontos! értsük meg: a gettó falait *belülről* éppúgy építették, mint *kívülről!*) népféleség él úgynevezett idegen földön.

Egy nagyon nehezen definiálható s még így is inkább mennyiségi, mint minőségi jellegben értem a különbséget.

Ez a szó, hogy "zsidó", sokkal ismertebb, majdnem azt mondhatnám, *népszerűbb!* (a régi Zsidóország nagyságához és történelmi szerepéhez képest), mint a többi, diaszpórában élő fajta neve. Mindenki tudja, mit kell érteni zsidó alatt: a képzelet számára gazdag anyagot szolgáltat a fogalom. Ennek a hírességnek kivételes és ritka forrása van: egy régi könyv, a Biblia, aminek két részét, Ó- és Újtestamentumot, nem lehetett különválasztani, mikor a kereszténység tüneményes hódítását elvégezte a Földgolyó műveltebb és hatalmasabb félgömbjén. Bármily különösen hangzik, a zsidóságot mint fogalmat a forradalmi, keresztény eszme tette közismertté és érdekessé. A buddhista Ázsiában és néger Afrikában nincs zsidókérdés.

Ez volna a fogalom képzetgazdagságának mennyiségbeli magyarázata. Sokkal furcsább és mulatságosabb a minőségbeli, bölcsészeti szakkifejezéssel: az erkölcsi rész.

Vannak, akik egész komolyan beszélnek és köteteket írnak zsidó jellemről, zsidó erkölcsről (a legérdekesebbek egyikét egy Weininger nevű zseniálisan fantasztá antiszemita zsidó fiatalember), mintha valami létező személyt írnának le. Művész létemre képtelenségnek érzem az ilyen kontárszemléletet. Meggyőződésem, hogy két ember közt nagyobb különbség

van, mint két fajta között. A félreértés, azt hiszem, onnan származik, hogy ezek (a képzeletnek *személyre* lévén szüksége, ahhoz, hogy jellemezzen) a fajtának úgynevezett *prototípusára* gondolnak, és nem veszik észre, hogy a prototípus minden fajtánál torz figura: legjobb esetben komikus, legrosszabb esetben ellenszenves.

Hibás lévén a kiindulás, a leggroteszkebb eredményt kapjuk.

Kiderül, hogy a zsidókat nem lehet kibírni, mert nagyon anyagiasak, mert nagyon dogmatikusak, mert nagyon bátrak, mert nagyon gyávák, mert nagyon konzervatívak, mert nagyon forradalmárok, mert nagyon piszkosak, mert nagyon tiszták és így tovább.

Chestertonnak egy kedves anekdotája jut eszembe, melyben egy általa nem ismert úrról számol be, akiről sokan beszéltek neki. A magasak nagyon alacsonynak mondták, az alacsonyak magasnak, a szőkék nagyon barnállották, a barnák nagyon szőkéllték, a fantaszták száraz léleknek, a kereskedők hóbortos álmodozónak írták le. A végén az a gyanúja támadt, hogy egy nagyon rendes, normális, derék ember lehet az illető.

Már most, akár derék, akár nem derék, annyi bizonyos, hogy minden jellemző lehet rá, csak az nem, ahogy a lelkek viszonylagosságának törvénye szerint, a sokféle lélekben tükröződik. Ha mégis van valami, az éppen érzékenysége, amivel túl nagy fontosságot tulajdonít a róla szóló véleményeknek. Freud Zsigmond egy francia írónak (Léon Daudet) arra a bombasztikus kijelentésére, hogy freudizmusra csak a zsidó nőknek van szükségük, tudóshoz méltó óvatossággal és körültekintéssel úgy nyilatkozott, hogy statisztikája szerint a zsidó fajból származó női páciensei közt valóban igen sok infantilis, túlérzékeny lelket talált. Magam kávéházi és vendéglői zsidózó jelenetek megfigyelése közben nem tudtam szabadulni attól a benyomástól, hogy a boros fővel zsidózó duhajok sose veszik olyan komolyan a dolgot, mint a zsidók - valami évődés, enyelgésféle van a kihívásban, sőt közeledés és barátkozási vágnak durva formája, és gyakran voltam tanúja, hogy a helyesen, vagyis szintén évődve adott válasza összelelkezett a két társaság.

Mindezt persze az egész ügynek csak ama műveltebb és művészebb színvonalú szemlélőinek magyarázom, akik eleven embert látnak zsidóban és nem zsidóban - olyanoknak, akik két részre osztják ezt a gazdag és pompás világot, zsidóra és keresztényre, csak annyi mondanivalóm van, szerényen, hogy van természetes és nem természetes beosztás. Természetes beosztás lehet még az is, ha az embereket kétfejűekre és egyfejűekre osztom, feltéve, hogy volt már kétfejű ember is a világon - de azt mondani például, hogy kétféle ember van, olyan, akinek bibircsók van az orrán és olyan, akinek tyúkszem van a lábán, azért helytelen és használhatatlan, mert lehet ember, akinek bibircsók is van az orrán, tyúkszem is van a lábán, viszont lehet, hogy egyikkel se rendelkezik - vannak ugyanis erkölcsben és jellemben keresztény zsidók és zsidó keresztények, viszont vannak még pogányok is például.

Ami végre az egészen magas humanisztikus erkölcsi szempontokat illeti, mint az antiszemitaság vagy filozemitaság jogosultságának és jogosulatlanságának eszményi problémája, erre nézve volna egy egészen szerény gyakorlati indítványom. Miután jónak és rossznak normáit az emberi törvény túrhető módon kodifikálta, a jónak pártolását és a rossznak üldözését talán mégse kellene középkori ördögűzés formájában végrehajtani. Vannak, akik azt mondják, hogy a zsidók csalnak és lopnak, ezért kell őket üldözni. Nem egyszerűbb dolog általában üldözni a csalókat és tolvajokat? Ha sok lesz köztük a zsidó, annál rosszabb rájuk nézve!

Szerintem az egész komplexum ilyen egyszerű elemekre bontható. És így nyugodt lelkiismerettel mondhatom, hogy a zsidóügyben csak a *kérdést* látom bonyolultnak, a feleletet igen egyszerűnek gondolom - a lelkiismeret kinek-kinek szívében ugyanazon a helyen őrzi, ahol jó és rossz emberi dolgok számára tartogatja a válaszokat.

A Hét, 1932. március 5.

MŰVÉSZETI TANÁCS **(És ami kimaradt belőle)**

Írta, aki szintén kimaradt: Karinthy Frigyes

Csak most került a kezembe a lista. A Művészeti Tanács listája, azoknak a névsora, akiket ebbe az új intézménybe bevásztottak. Egész sereg név, kiváló írók és művészek, akik most mind tanácsosok lettek. Nagy megrökönyődéssel vettem tudomásul (kétszer is elolvastam), hogy a nevem nem szerepel köztük. Ez súlyos meglepetés a számomra, s mint lelkiismeretes embert, nehéz feladat elé állít. Olvasóim, akik ismernek erről az oldalamról, bizonyára meg fognak érteni. Ugyanis, miről van szó? Arról van szó, hogy eddig nem volt semmi bajom, azt se tudtam, mi fán terem az a Művészeti Tanács. És ha bevásztottak volna, akkor se változott volna semmi, továbbra se kellett volna tudnom, mert, kérem, ha bevásztanak, nyilván azért választanak be, mert felteszik rólam, hogy tudom. Így azonban más a helyzet. Miután nem választottak be, mégiscsak meg kell tudnom, illetve ki kell spekulálnom, mit kell érteni Művészeti Tanács alatt, egyrészt hogy felmérhessem, mekkora kár és sérelem ért azzal, hogy nem választottak be, másrészt hogy felkészüljek rá, milyen következményekre számíthatok, személy szerint abból a megváltozott helyzetből, ami irodalmi és művészeti életünket gyökereiben forgatja fel, s új állapotokat teremt a Parnasszuson.

Mert tessék elgondolni, micsoda rendetlenség volt eddig az irodalomban és művészetben. Rossz gondolni rá. Amíg nem volt Művészeti Tanács. Írók és művészek tanácstalanul álldogáltak, tanácstalanul vártak egymásra, kifordított tenyérrel, sejtelmük se volt róla, mihez fogjanak. Ha néha mégis csináltak valamit, egy könyvet, egy képet, egy szobrot, egy dalt, ezt csak úgy találomra csinálták, átabotába, árván, a "kék levegőbe", senkitől nem kaptak tanácsot előzően, hogyan csinálják és mit csináljanak. Igazán, képtelen viszonyok voltak ezek.

Most másképp lesz. Most az írók és művészek tanácsot fognak kapni, mielőtt dolgozni kezdenek. Művészeti tanácsot. Olyanfélét (hiszen tetszik ismerni, főként az uraknak), mint amilyeneket általában a fővárosi polgár szokott kapni a Székesfőváros Tanácsától, például, hogy aszongya, az íróasztalától való távozás előtt gondolatait hozza rendbe.

Csak egy kis baj van. Most veszem észre.

Ahogy még egyszer végigfutom a listát, lassan égnek mered a hajam.

Hát hogy lesz ez a dolog, kérem szépen? Hiszen ezen a listán csaknem minden épkézláb író, szobrász, festő, színész és muzsikus rajta van mint a Művészeti Tanács tagja, tehát tanácsos.

Jó isten, hát kinek fognak ezek tanácsot adni? Egymásnak csak nem adnak, kinek kell egy másik tanácsos tanácsa - azért tanácsos valaki, hogy ne kelljen mások tanácsára szorulni.

Tanáccsal ezek az urak el vannak látva, köszönik szépen, nekik olyanra van szükségük, akit ők tanácsolhatnak ide vagy oda.

Na de már most, jóformán felgondolva, tulajdonképpen nem is látok olyan jobb nevű író, például, aki ne volna a listán.

Csak magamat.

Én vagyok az egyetlen jobb nevű író Magyarországon, aki nem tagja e Művészeti Tanácsnak.

Ez pedig nyilván nem jelent mást, minthogy a Művészeti Tanács egész feladata és szerepköre a jövőben abban merül ki, hogy nekem tanácsot adjanak. Nekem, egyedül.

Most már értem a dolgot.

Erre ment ki a pakli. Kiváló kollégáim összebeszéltek a hátam mögött, gyerekek, ez a szegény Frici nem tudja, mihez kezdjen, mihez fogjon az életével és a művészetével, senki nem ad neki egy okos tanácsot. Így külön-külön talán el se fogadna tőlünk, alakítsunk egy hivatalos szervet, intézményt, Művészeti Tanácsot, amittől nem szégyen tanácsot elfogadni.

Így persze nagyon megtisztelő rám nézve, hogy nem szerepelek a listán, ha egyszer az egész dolgot az én kedvemért csinálták. Világos a helyzet, hiszen a király se szerepel a királyi tanácsosok listáján (hallottak már olyan királyról, aki királyi tanácsos lett volna?), és a kormányfőit se kormányfőtanácsosok.

Szóval a jövőben tanácsot fogok kapni a kollégáktól. Jelentkezni is fognak kihallgatásra, és sorban elmondják tanácsaikat. Csak tanácsot, nem követelést. Én pedig kegyesen meghallgatom őket, s aztán megnyugtatom a tanácsos urakat, hogy bölcs megfontolás tárgyává teszem tanácsaikat.

Ahogy ismerem őket, előre sejtem, ki mit tanácsol majd.

Szabó Dezső azt fogja tanácsolni, hogy hagyjam abba az egészet, s életem hátralevő napjait az Elsodort falu múlhatatlan szépségeinek tanulmányozására fordítsam.

Móricz Zsigmond azt fogja tanácsolni, hogy tegyek úgy, mint ő, ne fogadjak el senkitől tanácsot, mert a végén úgy járok, mint az egyszeri ember, aki felvette a szamarat a hátára.

Kosztolányi Dezső mint nyelvtisztító, hogy a "tanács" szót egyáltalán ne használjam, mert nyelvújítási korcsszülött, ehelyett, mint közíró, használjam az általa készített "ajóka" kifejezést (ebből képezve: ajánlat és mondóka), ilyen módon, hogy "remek ajókat kaptam" és "adok neked egy jó ajókat".

Bús Fekete, hogy írjak egy olyan vígjátékot, amiben egyik jó ötlet kergeti a másikat, s amikor az összes ötletek kikergették egymást, adjam el Zukor Adolfnak filmre, amit a Citadella falára fognak vetíteni esténként.

Molnár Ferenc, hogy amikor mosakodok, igenis fölfelé tartsam a kezem, mert akkor legfeljebb a kabátujjamba csorog a víz, amivel csak az ingemet áztatom el, viszont ha lefelé tartom, esetleg tönkreteszem a cipőmet.

Földi Mihály, hogy a jó ötleteimet inkább a Pesti Napló számára tartogassam.

Békeffi László, hogy adjak neki tanácsot, a szívárvány ultravioletta sugarának felhasználását illetően.

Huszár Pufi, hogy gondoljak az alakomra, ne zabáljak annyit, azzal is több marad neki.

Alpár Gitta, hogy a filozófiai mélységekben ne erőltessem a hangom, inkább a koloratúrát gyakoroljam.

Sértő Kálmán, hogy igyak meg vele egy spriccert, mindjárt józanabban fogom megítélni a költészet keserves kínjának azt a pattogatott mibenlétét.

Pekár Gyula, hogy lépjek írói pályára, akkor talán jobban fog menni nekem, mint eddig.

Nagy Endre, hogy hagyjam ott az írói pályát, és csapjak fel színésznek, legalább mindenki látni fogja, milyen nagyszerű író voltam.

Rubinstein Erna, hogy magánügyeimmel ne foglalkoztassam a közvéleményt.

Dohnányi Ernő, hogy tanuljak nála zongorázni, legalább annyit, hogy le tudjam zongorázni a különbséget, amennyivel ő jobban fog zongorázni nálam.

Horvay, hogy operáltassam meg az orromat, mert így nem hasonlítok eléggé a szobromhoz, amit majd csinál rólam.

Csorba Géza, hogy ne halogassam tovább a síremlékem felállításának időpontját, miután ő azzal már elkészült, és sürgősen el akarja adni az államnak, s végre

Incze Sándor, hogy az egész Művészeti Tanács ügyét írjam meg krockinak a Színházi Élet számára.

Ezt az egy tanácsot előre megfogadtam.

Színházi Élet, 1934. 40. szám

PROGRAMBESZÉDEM

A közeledő választások alkalmából

Bokros teendőim közepette nem érek rá a választási plakátokat tanulmányozni, különösen nem abból a szempontból - szerénységem is tiltaná -, hogy vajon szerepelek-e, s ha igen, melyik pártlistán szerepelek a képviselőjelöltek között. Tiszta elvi következtetésből tartom valószínűnek, hogy valahol csak szerepelek, elvégre régen teregetem ki politikai gondolataimat, közügyi terveimet, s kritikai megfigyeléseimet a nyilvános közvélemény előtt,

régebben, mint sokan azok közül, akik karriert futottak be ezen a pályán: lehetetlennek tartom, hogy huszonöt éve gyűjtött olvasóim kis hadsereggel felérő táborából ne akadt volna rongyos ötezer (ha jól tudom, ennyi kell az ajánláshoz), aki úgy véli, hogy ideje volna eszmémnek érvényt szerezni az országgyűlés hatalmi eszközeinek igénybevételével. S ha így van, nincs is módomban ajánlóimnak bizalmát visszautasítani - egyszer már igazán el kell kezdeni és csak az első lépés nehéz -, hogy képviselőből miniszter, miniszterelnök, kancellár, kedvező időjárás esetén világcsászár legyek, azt bízzák rám, kedves választóim, ha nem megy másképp, s nincs mód kitérni a megtisztelő bizalom elől, én tudni fogom súlyos kötelességemet.

Egyelőre persze arról van csak szó, hogy az önök érdekeit hathatósan képviseljem az ország ügyeit érintő tanácskozásokban.

Önök joggal kíváncsiak, milyen program megvalósítását tűztem ki magam elé. (Halljuk, halljuk.) Nyíltabban fejezem ki magam: hogy milyen célkitűzés sarkallja cselekvésre politikai elgondolásom vonalvezetését. (Úgy van, úgy van, éljen a kormány.)

Hölgyeim és uraim, kedves ajánlóim, önök eleget hallják mostanában különféle programbeszédekben, hogy érkezett a cselekvés ideje, elég volt a szavakból és szólamokból, reformokra van szükség, a tizenkettedik órában vagyunk, Európa szemé rajtunk csüng, új világnak kell következnie, nekünk kell megteremteni késő nemzedékek számára azokat a feltételeket, amelyeknek birtokában egy büszke és boldog Magyarország borul le hálásan, áldó imádság mellett, hol sírjaink domborulnak, és így tovább, csupa gyakorlati kérdés, égetően időszerű probléma. (Halljuk, halljuk.)

Tisztelt választók, nyíltan megmondom, én nem vagyok a gyakorlat embere. (Meglepett mozgás balközépen, egy hang: hát akkor mi a csudát akar tőlünk?) Azt akarom, tisztelt választók, hogy személyemben a szónak, a halhatatlan frázisnak, az emberiség örök és általános szabadságeszméhez méltó ékesszólásnak dicső hagyományai támadjanak fel abban az intézetben, amelyet, mint neve is mutatja (parlament) a mindenható és mindennél fontosabb beszéd kultuszának emelt a hit és meggyőződés, hogy az emberi lény legnemesebb tulajdona ama képességben rejlik, amellyel kifejezni és közölni képes gondolatát, vágyait, akaratát, hitét és meggyőződését! (Várakozó csönd jobbközépen, néhányan vállat vonnak.)

Nekem az a tervem, hogy amennyiben az önök akaratából bejutok az országgyűlésbe, ott minél gyakrabban és minél hatásosabban szólaljak fel. Szeretnék, ha csak lehet, mindennap felszólalni, megtalálni azt a szónoki formát, mely a felszólalás tárgyának s a tárggyal kapcsolatos javaslatnak érdekében minél meggyőzőbben fejezzem ki szenvedélyes meggyőződésemet és megmásíthatatlan véleményemet. E célból tanulmányozni fogom Démoszthenésztől napjainkig a szónoki művészetnek mindazokat a fogásait, amik a múltban és jelenben megfelelőknek és célravezetőkknek bizonyultak. Mindegyiket ki akarom próbálni, s azért valószínűnek tartom, hogy mindennap más és más szónok modorában fogom beterjeszteni aznapi javaslatomat.

Néhány szónoki keretet, az első napok szükségletének fedezésére, máris kidolgoztam, utóbb, sikereim növekedésével arányban, merészebb formákkal is megpróbálkozom majd.

Első felszólalásomat Cicero modorában ("quo usque tandem?...") a belügyminiszterhez fogom intézni az évezredes kapupénz-kérdésben. Igyekszem felrázni tespedésből Budapest szabad polgárságát, ne tűrje tovább, hogy pénzben, időben, idegben és méltóságérzésben

kifejezett váltságdíjat szedjenek tőle azért, hogy este tíz után is lakásának tekintse tulajdon lakását, bejusson a házba, ahol a lakása van, szószólója akarok lenni a hazafiak lelkében dúló tehetetlen kétségbeesésnek, ahogy ott topognak a kapu előtt, hosszú percekig várakozva, amíg a szegény, álmából kínai kegyetlenséggel újra meg újra felrázott s ettől méltán rosszkedvű házmester előkecmereg valahonnan, mikor az egész dolgot el lehetne intézni kapukulccsal, ahogy külföldön csinálják.

Másnap Démoszthenész filippikáit mennydörögném a fülekbe a poloskairtás ügyében, felszólítanám a hadügyminisztert, szervezzen csapatokat a perzsáknál veszélyesebb és undokabb élősdiek ellen: alakuljon kötelező népfelkelés, Genf protekciójával, ha lehet, nélküle, ha kell; ciángáz és terpentín van elég, mindenki álljon csatasorba, hagyja ott családját, tűzhelyét, s hirdessük ki ünnepélyesen, hogy fél év alatt egyetlen élő poloska ne találtassék a főváros területén.

Aztán néhány pesti szobor ellen hívnám csatasorba az ízlés lovagjait s nem szünnék hirdetni, Catóval "ceterum censeo - esse delendam!"

Majd Savonarola szónoki fegyverzetével szeretném fanatizálni polgártársaimat a megalázó ruhatári díj ellen, nevetséges, hogy az ember egy szezonban többet fizessen megvásárolt kabátjáért ruhatári díjban, mint amennyibe a kabát került.

Ezután következne a nagy humanista szónokok modorában (Morus Tamás, Erasmus Rotterdamus stb.) felszabadító harcom a villamosguillotine ellen, értve ez alatt azt a bizonyos életmentő deszkát, ami a baleset áldozatának nyakát menthetetlenül bepréseli a kerek alá, amint azt számos esetben megfigyeltem, s évtizedek óta hirdetem, minden eredmény nélkül.

Danton vércsevijjogására abban a forradalmi felszólamlásban volna szükségem, amelyben ama inkvizíciós vallásrendszer bukását követelném, ahogyan napjainkban a főpincér hallgatja ki a vendéget, kiszolgáló pincér és borfiú mint közvádoló és vizsgáló ellenőr társaságában, hogy kispörkölt volt-e vagy nagypörkölt. Követelném az általuk elkészített számla (addition, bill) benyújtását, a számlarendszert, s ha süket fülekre találnék, híveimmel, mint Cromwell, kivonulnék az ülésteremből, csonka parlamentet alakítanék ezzel a jelszóval (Siéyès abbét követve) "Mi a fogyasztók rendje ma? Semmi. Mivé kell lennie? Mindenné!" Ennek az eszmének megvalósulása érdekében örömet és szívesen esnék el a barikádokon.

A huszonnyolc napos tizenhárom hónap bevezetéséért (amelyben minden nap fix dátumra esik), Széchenyi István szerény és művelt modorában harcolnék; de a nagy forradalmárok elszánt, minden hidat felégető jelszavait ordítanám bele a világba annak az eszmének nevében, mely az öt csöbe öltöztetett mai férfi divatját hivatott elsöpörni erről a világról.

Állásomat, jövőmet, karrieremet kötném hozzá, hogy a Bazilika ne fordítson hátat a Vilmos császár útnak, s hogy a közélet férfiai tiltsák el ettől a szótól, "miszerint".

Végre elrendelném, hogy minden tyúknak fazekában egy kakas főjön.

Pesti Napló, 1935. március 31.

Nagyságos asszony

- No, no, Olgica!... Látom, látom, hát megérkeztek a barátnői, - azért nem muszáj rögtön átrohanni a másik asztalhoz, itthagyni engem a faképnél... Csak maradjon szépen ülve, ráérnek azok a barátnők - most már szeretném egyszer befejezni a mondókámat, ha már belefogtam. Igen bizony, ha meg is haragszik... én már elszántam magam, hogy egyszer megmondom magának... De maga nem is fog megharagudni, ugy-e, az öreg Béla bácsira, akiből, tudja, hogy csak a jóakarát és szeretetét beszél, még akkor is, ha kénytelen őszinte lenni és olyasmit emlegetni, ami mástól nem esne jól, talán. - Igen, elszántam magam, hogy megmondom magának... megmondom, azzal a becsületes szándékkal, hogy talán jót tehetek vele... megmondom, hogy nem vagyunk meglegedve magával az utóbbi időben, Olgica... Ki más mondja el, ha nem én, aki magának is, meg az egész családjának jóbarátja vagyok? Hagyja azokat a barátnőket, ráérnek azok - nagyon is sokat foglalkozik barátnőivel. Hiszen nem mondom, szép dolog a barátság, különösen, ha az ember megválogatja, hogy kire pazarolja... De látja, anélkül, hogy rosszat akarnék mondani róluk - ezek talán nem is valók magához. Külön-külön nagyon derék asszonykák lehetnek, együttvéve mégis csak léha társaság ez. Csak fecsegnék, locsognak, nevetgélnek, pirosítják a szájukat, szapulják a világot; egyszóval, haszontalankodnak. Tudja, ugy-e, hogy nem vagyok savanyu moralista - csak nem képzelem, hogy ellensége vagyok a vidámságnak, derünek, gondtalan beszélgetésnek? No de mindennek megvan a határa - nem is hangban és tárgyban, csak *időben* sokallom azt, amit rájuk fecsérelem. Mert egy kicsit legyünk őszinték, elvonják egyebektől, elvonják önmagától - elvonják attól, ami talán önmagánál is jobban szokta érdekelni a... a derék embert... a családjától, meg a környezetétől... Látja, most már elmondom, ha belefogtam - nagyon elszomorít engem, velem együtt a maguk jóbarátait, akik szeretik magukat, hogy nem úgy megy minden maguknál, ahogy mennie kellene... ahogy képzeltük... Nekem Sándor, a maga uracskája, igazán jó barátom... és nekem, bevallom, fáj, hogy nem látom őt olyan boldognak és elégedettnak, mint ahogy megérdemelné, ha a munkás életére, meg az aranyos jó természetére, meg a tehetségére gondolok... Nincs úgy ellátva, mint ahogy kellene... és ezzel nemcsak testi dolgokra, ruhákra, ételekre célzok... az talán még kisebb baj volna, bár nagyon fontosak ezek a külső dolgok is, ezek adják meg a belső egyensúlyt. De ennél is nagyobb baj, hogy nem kapja meg magától azt a lelki ellátást, azt a kedély-gondozást, ami a lélek egészségtanához tartozik - nem is kaphatja meg, hiszen maga minden életkedvét, vidámságát elpazarolja önző kis szórakozásokra, amikkel magának keveset használ, öneki pedig egyenesen árt... Ne haragudjék, hogy ez részemről nem képzelődés, onnan gondolom, hogy ugyanez - ugyanezt a bajt... észrevenni... a gyerekeken is... úgy ám, kereken megmondom. El vannak hanyagolva a gyerekek, Olgica... mert az nem elég, ha a nevelő felöltözteti és megmosdatja őket - azokon észre kellene venni az anya kezét, az anya szemét, az anya hangját... Sajnos, ahogy most látom magát, Olgica, azt kell mondanom, szinte jobb, hogy nem venni észre... legalább az utóbbit... Mert bizony a maga hangja, modora nagyon eldurvult az utóbbi időben - de hogyisne! hiszen mindent abbahagyott, amit lánykorában csinált!... nem zongorázik, nem olvas, nem tanul... nem érdeklődik semmi iránt... Hát nem kár magáért, mondja csak?!... Higyje el, az ember elszomorodik - a maga korában már okosabbnak kellene lenni!... higgye el, összeszorul az ember szive, ha látja, hogy egy ilyen kedves, csinos asszony, mint maga, aki önmagának és másoknak öröme lehetne, ahelyett...

*

- Na végre! Szervusz Olga! Ugyan mit hagysz annyit dumálni magadba attól a Bélától? Mit dumált beléd?

- Mit szólsz, ki hinné - ilyen vén kecske! Hogy aszongya, már régen beszélni akart velem, - hogy meg akarta mondani - hogy én milyen csinos és kedves vagyok - pfuj, vén kecske, nem szégyeli magát!

felső rétegek és a tömeglélek súrlódásának pszichofizikája

(Kimerítő elvi tanulmány a társadalmi küzdelmek okairól, két kötetben.)

Első kötet

DR. UGYANAZ kezével a villamoskocsi feljárójának fogantyújába, lábával abba a táblába kapaszkodva, melyen a "Megtelt" felírás jelzi, hogy még legfeljebb csak huszonötén szállhatnak fel, homlokát nekifeszítve a peron állásai előtt heverő összenyomott hullák ezreinek. Micsoda beszéd az, hogy már nincs hely? De mennyire van hely, csak, tessék egy kicsit összébb szorulni! Disznóság, hogy az embert nem hagyják felszállni — nekem éppen annyi jogom van felszállni, mint maguknak, akik már fent vannak! Nagyon sajnálom, hogy ráléptem a kezére az úrnak, háború van! Ha nem megy másképpen, majd erőszakkal szerezzük meg magunknak a jogainkat — ha a vezetőség eltűri, hogy egyik ember felszállhasson, másik meg nem —, hát akkor majd csinálunk mi rendet! Mit gondol, nekem nincs éppen olyan sürgős dolgom, mint magának? Hogy maga még az előbbi állomáson szállt fel? Bánom is én! Éppen eleget utazott akkor! Lárifári! Szálljon le! Nekem dumálhat az úr — itt nem arról van szó, hogy ki áll ott régebben vagy nem régebben, nem tudni, kinek a korrupt protekciója révén — hanem arról hogy kinek van tehetsége meg ereje hozzá, hogy ott álljon! Félre az utamból! Le a kocsivezetővel! Le a hájasokkal! Éljen a forradalom! Utánam! (Egy ellenállhatatlan rohammal felnyomakszik a peronra. A kocsi megindul.)

Második kötet

DR. UGYANAZ a következő állomáson, kiállva a peron lépcsője elé, szavait a feltolakodó tömeghez intézve. De uraim!!... Uraim!!... Az Istenért, hát nem látják, hogy már nincsen hely?... Hiszen leszakad a peron — hát ne tolakodjanak, mint az oktalan állat! Uraim — az emberi méltóság! Hiszen emberek vagyunk! Az oktalan állat se száll fel a villamosra, ha már nincs hely! Uraim, az Istenért — tartsuk be a rendet, hiszen másképpen összeomlik minden, amit a bölcs kormányzat a jövő Magyarország és a törvényes kereteken belül feltételezett alkotmányos fejlődés érdekében megalkotott! Türelem, uraim, türelem — tessék várni a következő kocsira — a türelmes és szakszerű, rendszeresen elvégzett várakozás bizonyára megtermendi gyümölcsét — egy szebb jövőt — persze, csak a törvényes kereteken belül. Gondoljunk, uraim, a művelt nyugatra — lebegjen szemünk előtt Németország nagy példája — a nemzeti parlament! Az alkotmányos nemzet nevében felszólítom az urakat, oszoljanak szét egymás hasából békésen, és várják meg a következő villamost! Éljen a kalauz úr, éljen szeretett kocsivezetőnk, ki bölcs belátással vezeti kocsinkat e nehéz napokban — éljen a kormány!

A LEBESZÉLŐBEN

Reggel levelet kaptam, hogy 131313 számú sorsjegyem megnyerte a 2 K29 filléres főnyereményt és a 2 000 000 K-ás jutalmat, legyen szíves, vegyem fel. Nem tudom, mások hogy vannak ezzel a dologgal, én bevallom, nagyon örültem neki, lehet, hogy nem vagyok normális ember, de örültem. Mindjárt el is mentem, hogy majd fölveszem, de még nem volt nyitva a bank, lementem egy kicsit sétálni a Duna-partra.

Fütyörészve nézegettem a vizet, mikor egyszerre egy kemény tenyér nehezedett a vállamra.

- Térjen magához szerencsétlen - mondotta hadarva egy magas, bús tekintetű férfi.

Mire én:

- Tessék?

- Tegyen le végzetes tervéről - folytatta a bús tekintetű férfi, és ásított egyet.

- Ugyan, hát mit gondol felőlem? - szabadkoztam.

A bús tekintetű férfi, anélkül hogy a karomat eleresztette volna, cigarettára gyújtott, megint ásított, megdörgölte a fülét, aztán barátságosan megveregette a vállam.

- Na gyerünk, gyerünk.

- Hová megyünk? - jegyeztem meg szerényen.

- A lebeszélőbe. Figyelmeztetem, hogy ne ellenkezzék, mert kénytelen leszek karhatalmat venni igénybe. Ha nyugodtan viselkedik, nem bántjuk.

Karhatalomról lévén szó, kábultan és rémülten követtem. Másfélórás gyaloglás után, mialatt egyetlen szót sem váltottunk, egy külvárosi ház előtt állt meg kísérem.

- Tessék bemenni - mondta, és egy kicsit meg is lökött.

Alacsony hivatalszobába léptünk, a szoba fölött ez állt, fekete betűkkel: "II. számú Kerületi Lebeszélő Osztály és Iktató." Hosszú farács húzódott egy deszkaasztal mellett, több nyílással, melyek mögött hivatalnokok körmöltek.

- Menjen oda a harmadik rácshoz - mondta nekem az egyik. - Kérem, főlebeszélő úr...

Egy száraz hang:

- Mi az?

- Tessék felvenni az adatokat.

- Ugyan hagyjon békén, nem látja, hogy el vagyok halmozva? Küldje a Kovácshoz.

- Jöjjön ide - kiáltott rám valaki.

Alázatosan odamentem.

- Neve? - kérdezte a hivatalnok, anélkül hogy felnézett volna.

- Kérem szépen, én...

- Neve?! - kiáltott rám fenyegetően.

Mondtam.

Ezután egy csomó adatot kért még, kitöltött egy blankettát, ideadta, és becsukta a rácsot.

- Hová menjek ezzel? - kérdeztem tanácstalanul.

A negyedik emeletre, a 14. szám alá, Ungemütlich segédlebeszélő úrhoz. Ott lebélyegzik, a lebélyegzett íráshoz kér egy kitöltő-lapot, egy kijelentő cédulát, egy bejelentőt és egy feljelentőt. Ezeket átviszi az összeíró ügyosztályba, ott átvezetik a szelvényt a kihallgató jegyzőkönyvbe, a másolatot megkapja, azt a raktárban aláírhatja, és visszahozza nekem.

- Igenis.

Két óra se telt bele, ott voltam a Gyűjtő és Ellenőrző Osztály fogalmazója előtt. Nem lehetett elmenni, mert egy rendőr állandóan a sarkamban volt, azzal az utasítással, hogy magamra ne hagyjon, míg el nincs intézve a lebeszélés.

- Tessék, segédlebeszélő úr, ez az - mondotta a rendőr. A segédlebeszélő rátámadt a rendőrrre.

- Már megint tizenkettő után hozzák nekem a feleket? A fene essen ebbe a nyavalyás vircsaftba! Csak én legyek marha, a többiek urizálnak. Legközelebb, ha tizenkettő után jönnek, mindkettőjüket kihajítom.

A rendőr hallgatott, a segédlebeszélő rám kiáltott:

- Mit áll itt? Adja ide az írásokat.

Átadtam a tizenkét cédulát, amit közben összegyűjtöttem. Átvizsgálta őket, ásított, aztán a következőket mondta:

- Tegyen le végzetes tervéről... aoiá... de álmos vagyok...térjenvisszaazéletnapsugarasmezejére.. öböböböbö...azéletmindenkiszámára tartogatom még örömeiket... megértette?

- Igenis, csakhoggy...

- Ne feleseljen. Megígéri becsületszavára, hogy soha többé nem tör önön életére?

- De hiszen én...

- Elég. Megígéri becsületszavára és kész, elmehet. És máskor ilyen ügyekben ne tizenkettő után tessék jönni, mert én nem vagyok bérese az uraknak, tetszik érteni. Alászolgája.

Elsompolyogtam, de a következő percben képéből kikelve ordított utánam.

- Hé!... Hát az igazolványt én vigyem le az iktatóba?

Rémülten álltam meg.

Ezeket vezettesse be a megfelelő helyeken, iktassa át, bélyegeztesse le és vétesse fel... Majd a biztos úr útbaigazítja.

Kezembe csapta az iratokat, és bevágta az ajtót. A rendőr ásított, aztán intett, hogy gyerünk, ő is szeretne már ebédelni. Megköszöntem a szívességét, borraivalóul átadtam neki főnyereményt nyert sorsjegyemet, felkapaszkodtam az ablakra, és leugrottam a negyedik emeletről.

Szeretem az állatot

A kis házinyúl mindjárt nagyon megtetszett, mikor a konyhában letették: buta, kedves kis feje, ijedt szemei és lágy, sima szőre. Azt a jellemző, gyöngéd, pártoló szeretetet érzem, amit nagyon jól ismernek kezdő szerelmesek, akiknek kicsi és macskaszerű nőkkel akadt dolguk. Nem akarok semmit tőled, te fehér, ijedt kis nyúl, csak meg akarom simogatni a fehér bundádat, hátrafelé és óvatosan, hogy jólessék neked, ölembe vennélek, és a kis fejedet simogatnám, hogy megnyugodj, és jól erezd magad, biztonságban, és elhidd, hogy nincs okod félni, nem kell tartanod semmitől, én vigyázok rád és megvédelek.

Ezt érzem, egészen melegen és önzetlenül, felolvadva ebben a védő, önzetlen, odaadó szeretetben, és a kis fehér nyúl után nyúlok, hogy megsimogassam. A kis nyúl azonban, ijedt kis dög, riadtan lelapul, és kifut a tenyerem alól, be a konyhaszekrény alá.

Te csacsi kis nyúl, mondom neki fejcsóválva, lám, milyen kedves, ostoba, ijedt kis nyúl vagy te, hát most azt hiszed, hogy bántani akarlak, megfogni, mohón megragadni, agyonütni, megenni, mert erősebb vagyok nálad. De értsd meg, hogy szó sincsen minderről, hát persze hogy erősebb vagyok nálad, és mindezt megtehetném, de hiszen éppen arról van szó, hogy nem akarom megtenni, nem érted? Sőt, gyöngéd és kedves akarok lenni, meg akarlak simogatni, meg akarok feledkezni önmagámról, a magam jogairól, vágyairól, élvezeteiről, temiattad, akit meg akarok simogatni, hogy dobogó kis szíved megnyugodjon, és jól érezd magadat, egész finom, bájos, törékeny, félénk kis lényedet.

Ezt gondolom megindult lélekkel, és egy piszkafával piszkálom a kis nyulat, hogy kijöjjön a konyhaszekrény alól, és megsimogathassam. A kis nyúl előbb húzódozik a piszkafa elől; orrcimpái idegesen, rémülten táncolnak, aztán usgye, kiugrik, átfut a konyhán, bebújik egy sarokba.

Utánamegyek, és óvatosan leguggolok melléje. Ejnye, mondom neki, hát milyen ostoba vagy. Nini, hiszen még sokkal jobban reszketsz és félsz, mint az imént. Persze, ez érthető a te elfogult és szűk kis értelmed szempontjából, mely azt sűgja neked, hogy abban a makacsságban, amivel utánad jövök, csak a vérengző vadállatok mohósága rejmlhetik, és amely nem tudja megérteni az erősebbnek fejlettebb erkölcsi érzékét és altruizmusát. No, most már aztán tényleg meg kell, hogy fogjalak, meg kell, hogy simogassalak, azzal az érzéssel, amit most érzesz irányomban, s mely vérszopó tigrisnek láttat engem, ezzel az érzéssel igazán nem hagyhatlak magadra. Be kell bizonyítsam neked, hogy mennyire tévedtél, hogy mennyire nem azért akarlak megfogni, hogy átharapjam a torkodat, hanem csak önzetlenül meg akarlak

simogatni, kellemessé akarom tenni az életedet, és nem számítok se hálára, se ellenszolgáltatásra.

Óvatosan kinyújtom a kezem, s már a nyakán vannak az ujjaim, mikor egy kétségbeesett ugrással kirántotta magát, fuldokolva nyifogott, és szétterpesztett lábakkal, lihegve, halálos félelemben bebújik a kályha alá.

Nyelek egyet, és érzem, hogy a vér a fejembe száll. No, igazán példátlan butasággal van dolgom. Most mit tegyek? Abbahagyjam? De akkor azt fogja hinni, hogy neki volt igaza, hogy tényleg meg akartam enni vagy agyonverni, és most kifáradva, egyelőre lemondtam szándékomról.

A kályha elé fekszem, és benézek a kályha alá. Ott kucorog apróra összehúzódva, és fekete szemeiben kimondhatatlan félelem csillog, amint tekintete az enyémmel találkozik. Most már aztán igazán megharagszom. Te szamár, mondom neki elkeseredve, hát nem hiszel semmiben, ami szép és kedves? Hát nem hiszel az önzetlenségben, a gyöngédségben, hát nem hiszel a szeretetben, mely nem számít hálára? Hát hogy bizonyítsam be neked, szerencsétlen, hogy milyen alantasan, milyen megvetésre méltóan gondolkozol? Persze a te buta és rossz kis fejedben csak aljas, durva és erkölcstelen képzetek nyüzsögnek harapásról, verésről, az erősebb kajánságáról, amivel elpusztítja a gyöngéket... te, te undok kis féreg, hát nem akarsz elhinni nekem, hogy van harmónia, van bensőséges, könnyes megindulás, mely a gyöngeség, szegénység, tehetetlenség láttán elfogja a lelket? A teremtésit annak a nehéz fejednek, csak azért is bebizonyítom neked, hogy van!

Most már hirtelen és mérgesen kapok utána, erőlködöm, kivörösödöm, a nyelvem kilóg, megbotlom, leesem, négykézláb futok utána, be az asztal alá, a dézsa mögé. Beverem a fejem az ajtófélfába, kiszakad a kabátom, a fogamat csikorgatom, és egyszer már meg is kapom a füleit, de ő lihegve, most már hangosan makogva kitépi magát, megharap, és a kamrában elbújik a hasábfák mögé.

Most ott van, és nekem szét kellene szedni az egész halom fát, hogy megtaláljam. De szétszedem, szétszedem én, ha addig élek is, szétszedem és megfogom, és megragadom a füleit, és felkapom a levegőbe, és megforgatom, és a falhoz vágom, és szétloccsantom a fejét, azt az ostoba, makacs, szamár fejét, amivel nem akarja megérteni, hogy csak meg akarom simogatni.

Ábránd és valóság.

(Szín: Szerkesztőség, két asztal.)

***Mimóza* (a »Beteg színek« szerzője, az ünnepeelt költő az egyik asztalnál ül és ír. Hatalmas, tagbaszakadt rattanatas ambar).**

***Mészáros* (a »Férfilelkek« szerzője az ünnepeelt drámaíró és publicista. Borongó, komoly, csendos ombor. Szelíden, hangtalanul lép be, összehúzódva megy az asztala felé. Mekegő szelídséggel): Megengeded, kérlek, hogy itt írjam meg a cikkemet?**

Mimóza (felkapja a fejét. Bömbölve): Mit ordítasz? Megőrültél? Mit ordítasz? Nem tudsz ordítás nélkül bejönni? Muszáj az emberre ráordítani, mikor látod, hogy dolgozom? (Ír.)

...És lelkem, ez a csendes fájvirág
Hunyó zenékre némán visszaérez...

Mészáros (mekegve): Ne haragudj, kérlek, muszáj gyorsan megírni... (Papírt, tollat húz maga elé, hosszan nézi a tollat, egy porszemet lepiszkál róla, bemártja a tintába, kihúzza a tintából, megint megnézi, a fölösleges tintát a tintatartó szélén visszacsurgatja óvatosan, hogy a toll nyílása szabadon maradjon, megint megnézi, lassan közelíti a papírhoz, mielőtt érintené a papírt, előbb párszor tempót vesz a tollal, kóvályog fölötte, aztán csendesen, mint egy galamb leereszkedik rá és egyforma, apró betűkkel, oldalthajtott fejjel, írni kezdi):

...Hadd vesszenek hát bűzükbe rothadva, a férges pipogyák - hadd jöjjön hát a zabolátlan, a Tajtékozó és Megfontolatlan! Forgasson viharban bennünket, törje össze csontunk, tépje ki szájunkból a síma nyelvet, hogy torokból üvölthessünk fel az égre, - üvölthessünk és bőghessünk, mint a vadállatok, míg a tudónk kiszakad és csontunk összeroppan... (a tollat nézi, halkan maga elé, csendesen csóválva a fejét.) Ejnye, ejnye, ez a János... hogy megkértem, hogy tisztogassa a tollakat egy kicsit... már megint megakadt egy hajszálon... (tovább ír).

Mimóza (felugrik): A kutya teremtésit annak a brantos képeteknek hát mi ez, szerkesztőség vagy kaszárnya? (Bömbölve.) Nem érhetem el, hogy egy pillanatra befogjátok a szájatokat? Az Istennek nem tudom ezt a rohadt vackot lekenni... (belevágja a tollat a papírba, tinta szétfreccsen.)

...Olajtaván a csendes bánatoknak
Úszom szelíden, hallgatag.
Élek-e még? Vagyok-e még?
Nem is tudom...
Talán csak árnyék ez, ki köztetek van
S szelíd mosollyal ül és nem beszél,
S hangja, mint az ódon hegedűé,
Oly halk... oly halk...
Talán csak árnyék, elfolyó kísértet...

(Az összetört tollat odavágja, rikácsolva): Hogy dögölne meg, aki kitalálta... ilyen tollakat dugnak az ember csülkébe... Most meg összetörött a dög! Ez egy szerkesztőség? Csak ilyen részeg marhák bírják ezt ki, mint ti vagytok, akik a szájukba hagynak köpni...

Mészáros (szelíden): Türelem... türelem... nem kell idegeskedni... az ember szépen odamegy a fiókhoz kivesz egy friss tollat... (ír).

...és most elég volt a megalkuvásból, a mindig-mindent-elsímítókából - elég volt a Türelmesekből! Elég volt a Kihelyezőkől, a Pótlókból, akik a rozszant házat csak tatarozzák, csak kenegetik - ököllel bele! ököllel és koponyával!

Mimóza (visszaül, öklével masszírozza a fejét, fúj, csuklik, egyik kezével óriási vörös zsebkendőt vesz ki, bombardó-hangon fújja bele az orrát, miközben másik kezével ír):

...Míg itt vagyok, e pár kis kósza órán,
Két szemem, ez a csendes, őszi lámpás,
Mely temetők fáján lebeg,
Nem akar látni, csak szépséget, álmot,
Szelíd eget, lágyrajzú régi csipkét
Mély színeket, lilát és gyöngye zöldet
Beteg szépséget
Szépet, beteget...

(Kifújja az orrát, egy percre leteszi a tollat, belenéz a zsebkendőbe, aztán összehajtja és zsebregyűri, tovább ír.)

Mészáros (leteszi a tollat, nézi az egyik ujját, észrevesz rajta valamit, zsebéből kis spongyát vesz elő, másik zsebéből kis üveget, a spongyát bemártja az üvegbe, megmossa az ujját, aztán lenyalja, utána a spongyával megtörüli a nyelvét. Ír.)

*Hadd jöjjön egész dühével, támadjon ránk a Sors - egész dühével és ne tűszúrással,
mérgező kis döfésekkel - itt van, itt van, kitérom mellemet, zuhanjon rá a szikla inkább,
pusztuljon el egyszerre... ha kell...*

Ejnye, itt cüg van... (Az ablakhoz megy, ír.)

Mimóza (ír):

Mert én már senkit meg nem szólítok,
Senkit se bántok, semmit se kívánok.
Egy halk sóhaj a távol, tiszta égből
A sóhajom
Csak ezt dobom feléd, mint egy virágot...

(Felordít.) Az ablakot!! Az ablakot!! (A tintatartót Mészáros fejéhez vágja.)

Mészáros (szelíden): Milyen ideges vagy. Milyen ideges vagy! Hiszen be akartam csukni!
(Meghal.)

Idézetek

- A diktatúra és a demokrácia között az a különbség, hogy a diktatúrában az egyik ember legyőzi, megalázza és kizsákmányolja a másikat. A demokráciában a másik ember teszi ugyanezt az egyikkel.
- Ha egyedül vagyok egy szobában, akkor ember vagyok. Ha bejön egy nő, akkor férfi lettem. És annyira vagyok férfi, amennyire nő az, aki bejött a szobába.

Együgyű lexikon [MEK](#)

Közmondás

Rövidre fogott tanácsok és életbölcsesek, melyek szimbolikusan, vagy átvitt értelemben fejeznek ki egy tapasztalatokon alapuló igazságot, melyet kellő magyarázattal és értelmezéssel körülményekre és helyzetekre hasznosan alkalmazhatunk. Vigyáznunk kell azonban, hogy helyesen alkalmazzuk őket, és ne tévesszük össze a körülményeket, amelyekre alkalmaztuk. Néhány példát magyarázattal alább közlünk:

1. Aki másnak vermet ás, maga esik bele.

- Aki másnak valami kellemetlenséget csinál, neki van belőle baja. Például ha valakiről bebizonyítom, hogy azt a sok pénzt, ami van neki, sikkasztotta, és neki ezzel kellemetlenséget csinálok, nekem van belőle bajom, mert akkor ő nem ad nekem abból a pénzből. Fordítva viszont: aki magának vermet ás, más esik bele, például ha én elcsábítok egy leányt, más veszi el feleségül.

2. Amelyik kutya ugat, nem harap.

- Megnyugtató tapasztalat, mely szerint bátran lehet közeledni az ugató kutyához. Kezdőket azonban figyelmeztetünk, hogy a kutyák nem tudják ezt a közmondást. Megfordítva: amelyik kutya harap, nem ugat - ez még nincs bebizonyítva, lehet, hogy ugat, csak nem hallani, mert tele van a szája.

3. Kaparj, kurta, neked is lesz.

- Például ha valakinek valami bőrbetegsége van, és azt egy másik ember kaparja, neki is lesz.

4. Eső után köpönyeg.

- Egészségügyi szabály, mert eső után rendszeren hűvösebb a levegő, és így ajánlatos übercigert húzni.

5. Vér nem válik vízzé.

- A legújabb orvosi tudomány által megdöntött tapasztalat (lásd: vízibetegségek).

6. Kutyából nem lesz szalonna.

- Legfeljebb disznósír.

7. Minden órának leszakaszd virágát.

- "Virág" alatt átvitt értelemben fiatal leányokat és nőket kell érteni. Megfordítva zsebmeteszők részére alkalmazható: minden virágnak (leány, nő) leszakaszd óráját (zsebóráját).

8. Sötétben minden tehén fekete.

- Rendkívüli jelentőségű ipari felfedezés, melynek segítségével nagy mennyiségű fekete lakkot és festéket meg lehet takarítani azok részére, akik ragaszkodnak hozzá, hogy a tehének feketék legyenek, nem szőkék.

9. Öreg ember, nem vén ember.

- Sajátságos patológiai kísérlet, melynek segítségével be lehet bizonyítani, hogy öreg embereknek elméje már teljesen el van gyöngülve, amennyiben nem veszik észre, hogy "öreg" és "vén" ugyanazt jelenti. Fiatal ember ugyanis nem ugrana be ilyen marhaságnak, hogy "fiatal ember nem ifjú ember".

10. Más kárán tanul az okos.

- Például ha valaki franciául tanul, az az apjának a kára, mert neki kell fizetni a tanárt.

11. Égre követ ne dobj, mert fejedre esik.

- Például ha valaki elmegy egy épülő ház alatt, ráesik az a kő, amit más az égre dobott. Helyesebb tehát a követ magasból a földre dobni, akkor más fejére esik.

12. Addig nyújtózkodj, amíg a takaród ér.

- Egészségügyi tanács, ami főleg azoknak kellemetlen, akiknek nagyon hosszú takarójuk van; ezeknek néha kétméternyire ki kell nyújtózkodni.

13. Ki korán kel, aranyat lel.

- Viszont aki aranyat lelt, későn fekszik, és másnap már nem tud korán felkelni. Leghelyesebb le se feküdni, akkor mindenkit megelőz az ember.

14. Ki kevéssel be nem éri, az a sokat nem érdemli.

- S így érdemtelenül kapja meg.

15. Mindenki a maga szerencsésének kovácsa.

- Kivéve Kovács Gyulát.

16. Lassan járj, tovább érsz.

- Az érettségiző fiatalemberre fordítva áll: lassan érik, tehát tovább jár.

17. Minden látszat csal.

- De minden csaló látszik.

18. Nem mind arany, ami fénylik.

- Lehet kedvező körülmények közt gyémánt is.

19. A türelem rózsát terem.

- Egyebet nem.
- Boldogság, fejlődés, magasabb célok, übermensch! Minő komikus!... E tömeg kilencven százaléka oly lényekből áll, akiknek eszébe se jut efféle, nem is tudja, tudni sem akarja, mit jelentenek e szavak: egy életen át nem ismerik meg, ők élni akarnak, annyira csak, mint a férgek vagy a hernyók: ez az egyetlen eszme és cél, mely vezeti őket, az egyetlen jelszó, amiért síkraszállnak, az egyetlen vágy, aminek teljesülését akarják, de ezt az egyetlen azután nagyon, minden feltétel nélkül, erősebben és mélyebben és kérlelhetetlenebbül és halálosabban akarnak *élni*, egyszerűen és tartalom nélkül, *élni*(...).
- Eddig volt az élet, a puszta keret, lássuk végre, mit tud adni nekünk, lássuk a Tartalmat.

□ a világ minden tárgya és rajza és ábrája rejtélyes problémává lesz, ha nem annak nézem, ami, hanem valami titkos tervet teszek fel mögötte. (*Karinthy Frigyes, Viccelnek velem, Széchenyi Kiadó, Győr, 1999.*)

□ Az emberek, ha idősebbek lesznek és rájönnek, hogy senki se hallgat rájuk, bosszúból gyereket szülnek maguknak, hogy legyen valaki, aki előtt játszhatják a felnőttet és mindentudót. – (*Gőgicse*)

- Sokan halnak meg manapság, akik azelőtt soha.
- Ha hinni akarom, hogy a művészet tükörképe az életnek, hinnem kell, hogy az élet is művész. Történeteit megszerkeszti, történeteivel célja van...
- A dolgok azáltal lesznek, hogy nevet adunk nekik, s így lehetségesnek tartjuk őket. Minden, amit lehetségesnek tartunk, meg is történik. A valóságot az emberi képzelet teremti.
- Csak ott vagyok gyöngéd, ahol tudják, hogy nem vagyok gyöngé.
- Kifogtam minden mondanivalómból. Hát kénytelen voltam megmondani az igazat.
- Egy nő mindent megér, csak az árát nem.
- A hisztéria veszedelmes betegség – csak a nők kaphatják meg, és csak a férfiak halnak bele.
- A jó tulajdonságokat szeretjük. A rossz tulajdonságokba szerelmesek vagyunk.

A rossz tanuló felel

em, mára nem lehetett számítani, igazán. Hiszen számított rá, persze hogy számított, sőt múlt éjjel álmódott is ilyesfélét: de álmában magyarból hívták ki, igaz, hogy úgy volt, mintha a magyart is a Fröhlich tanítaná. Álmában elintézte az egész kérdést, a párhuzamos vonalokról felelt, egyfelesre.

Mikor kimondják a nevét, nem hisz a füleinek, körülnéz: hátha csoda történik, hátha csak agyrém, nyomasztó lidércnyomás volt, hogy ez az ő neve, és most felébred ebből az álomból. Aztán egy csomó füzetet felkap a padról. Míg végigmegy a kis utcán, a padsorok közt, ezt gondolja: „Ápluszbészerámínuszbégyenlő anégyzetmínuszbenégyzet.” Ezt fogja kérdezni.

Biztosan ezt fogja kérdezni. „Ha nem ezt kérdezi, átmegyek különbözeti vizsgával a polgáriba, és katonai pályára lépek.”

Közben megbotlik, és elejti a füzeteket. Míg a földön szedeget, háta mögött felzúg az obligát nevetés, amit ezúttal senki se tilt be: a rossz tanuló törvényen kívül áll, rajta lehet nevetni.

A tanár leül, és maga elé teszi a noteszt. Ránéz. A rossz tanuló görcsösen mondogatja magában: „ápluszbészer...” veszi a krétát. A tanár ránéz.

– Készült? – mondja a tanár.

– Készültem.

Ó igen, hogyan készült volna. A halálraítelt is elkészül: felveszi az utolsó kenetet, és lenyíratja a haját.

– Hát akkor írja.

A rossz tanuló a tábla felé fordul.

– bénégyzetmínuszpluszmínusznégyszetgyökbémínusznégycészerkétá.

És a rossz tanuló engedelmesen írni kezdi és mondj utána a számokat. Írja, írja, mint Ágnes asszony, tudja, miről van szó, látja a tételt „éppen úgy, mint akkor éjjel” mikor elaludt mellette, és fogalma se volt róla, mit jelen az egész. Igen, ez az, homályosan sejti, valami másodfokú egyenlet – de hogy mi lesz ebből?

Szép lassan és kalligrafikusan ír. A négyesnek a szárát vastagítja – a vonalból, ami törtet jelent, gondosan letörül egy darabot, ehhez külön elmegy az ablakig a spongyáért. Időt nyer ezzel. Hátha csöngetnek addig. Vagy valami lesz. Úgyse sokáig szerepel ő itten a dobogón. Ezt még felírja az egyenlőségjelet is szép lassan felrakja – igen, ezt még úgy csinálja, mint más, felsőbb lények, mint egy jó tanuló. Felírja még „á²”. A katonaiskolában nagyon korán kell felkelni, villan át az agyán, hirtelen. De aztán hadnagy lesz az ember. Esetleg kimegy Fiumébe.

Közben szép lassan ír – még mindig nem írta le. Hozzánemértő ember, aki ezt a jelenetet figyel, azt hiszi, valami jó tanuló felel. De a szakértő tudja már, mit jelent az, mikor valaki ilyen határtalan gonddal rajzolja a kettes farkincáját. Halálos csend köröskörül. A tanár nem mozdul. Most beszélni kell.

– A másodfokú egyenlet... – kezdi értelmesen és összehúzott szemmel, és mélységes figyelemmel nézi a táblát.

– A másodfokú egyenlet... – ismétli olyan ember modorában, aki nem azért ismétli a szót mintha nem tudná, mit akar mondani, hanem inkább azért, mert rengeteg mondanivalója közül a leghelyesebbet, a legfrappánsabbat, legtökéletesebbet válogatja és mérlegeli.

De a tanár, ó, a tanár már tudja, mit jelent ez.

– Készült? – mondja keményen és szárazon.

– Tanár úr kérem, én készültem.

Ezt bezzeg villámgyorsan mondja: véres dac, lázadó kétségbeesés remeg a hangjában.

Tanár (széles gesztussal): Hát akkor halljuk.

A rossz tanuló nagy lélegzetet vesz.

– A másodfokú egyenlet az elsőfokú egyenletből származik oly módon, hogy az egész egyenletet megszorozzuk ...

És most beszél. Valamit beszél. A második mondatnál arra számított, hogy félbeszakítják – lopva néz a tanár felé. De az mozdulatlan arccal néz, se azt nem mondja, hogy jó, se azt, hogy rossz. Nem szól. Pedig a rossz tanuló nagyon jól tudja, hogy nem lehet az jó, amit ő beszél. Hát akkor miért nem szól a tanár? Ez rettenetes. A hangja reszketni kezd. Egyszerre látja, hogy a tanár felemeli a noteszt. Erre elsápad, és szédítő gyorsasággal kezdi:

– A másodfokú egyenlet úgy származik az elsőből, hogy végig ... Tanár úr kérem, én készültem.

– Polgár Ernő – mondja hangosan a tanár.

Mi ez?

Már egy másikat hívtak ki? Ővele végezték? Mi ez? Álmodik?

– A másodfokú egyenlet... – kezdi újra, fenyegetően.

Polgár Ernő fürgén kijön, és a tábla másik végén már veszi a másik krétát.

– A másodfokú... Tanár úr kérem én készültem.

Senki sem felel. És most ott áll, egyedül a tömegben, mint egy szigeten. De még nem megy helyre. Neki nem mondták, hogy menjen helyre – odvas és züllött, kitaszított szívvel áll ott – neki nem mondták, nem mondták. Ő még él. Most végigmenjen, újra, a padsorok közt? Nem, inkább áll, hülyén: keze dadogva babrál a táblán, a félbemaradt egyenlet roncsai közt, mint a lezuhant pilóta, motor megpattant hengerei fölött. A másik fiú közben már felel is. Valami párhuzamos vonalokról beszél – ez is oly idegen és furcsa... mint minden... amivel itt évek óta foglalkoznak körülötte... foglalkoznak vidáman és ruganyosan és hangosan... és amiből ő soha nem fogott fel semmit... néhány mondatot jegyzett meg eddig, s azokon úszott...

És így áll most, még áll, reménykedik, udvariasan figyel, amit a másik beszél... néha helyeslően bólint, legalább ezzel jelzi, hogy ő készült, ő tud... néha bátortalanul megszólal, abban az illúzióban ringatja magát, hogy őt kérdezték, de csak halkán, hogy ne küldjék helyre... aztán szerényen elhallgat és figyel... előrehajol, részt vesz a felelésben, odaadja a krétát, buzgólkodik a felelő körül, még sűg is neki, hangosan, nem azért, hogy segítsen, de hogy tanár lássa, hogy ő sűg, tehát ő tud... Egyszóval: nem adja meg magát.

Egyszer aztán minden ereje elhagyja, elhallgat, és még egyszer a katonaiskolára gondol. Elboruló elméjében, mint távoli szavak, verődnek vissza a zajok... a kréta ropogása...

elfolynak az arcok, és pillanatra világosan látja a végtelent, amelyről e percben jelentette ki a felelő, hogy ott a párhuzamos vonalak találkoznak. Látja a végtelent... nagy kék valami... oldalt egy kis házikó is van, amire fölül van írva: „Bejárat a negyedik végtelenbe.” A házban fogasok vannak, ahol a párhuzamos vonalak leteszik a kalapjukat, aztán átmennek a szobába, leülnek a padba, és örömmel üdvözlük egymást... a párhuzamos vonalak, igen ... a végtelen, a megértés, a jóság és emberszeretet osztályába, ahová ő soha eljutni nem fog... ama „felsőbb osztály”, melybe „elégtelen eredmény miatt fel nem léphet” soha.